

<https://doi.org/10.53656/his2025-6-5-pri>

Reviews and Annotations
Рецензии и анотации

ПРИНОС КЪМ ИЗСЛЕДВАНЕТО НА СРЕДНОВЕКОВНАТА БЪЛГАРСКА ДИПЛОМАЦИЯ

Д-р Кирил Господинов

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Последната книга на проф. д.и.н. Петър Ангелов (1951 – 2025) „Дипломатическа практика и церемониал в средновековна България“ (2024) се явява продължение на неговите дългогодишни изследвания върху обширната и важна тема за средновековната българска дипломация. На тази проблематика авторът е посветил монография преди повече от 30 години (Angelov 1988; Angelov 2011), както и отделни студии и статии през различни периоди от своето професионално развитие, които проследяват редица аспекти на дипломатическата дейност, като военните договори на българската държава (Angelov 1981; Angelov 1985), династическите бракове (Angelov 1984), българските средновековни пратеничества (Angelov 1987), ролята на владетеля в дипломацията (Angelov 1995) и други. Настоящото издание представлява резултат от до развитието и задълбочаването на неговите наблюдения върху дипломатическата практика и обхваща няколко основни тематични кръга: 1) дипломатическите пратеничества, техните функции, правомощия и състав; 2) срещите между владетелите и 3) смисълът и значението на ритуала на даряването в дипломацията.

Монографията е базирана на обработката на голямо количество изворови материали, които са систематизирани по групи в първа глава. С избор на такъв подход авторът е останал верен на най-добрите традиции в българската медиевистика, поставящи в центъра на историческата реконструкция непосредствената работа с източниците.

Същинската част от изследването започва с разглеждането на дипломатическите пратеничества в средновековна България, които се явяват основният предмет в съдържанието на втора глава. Представен е първо дотържавният период с някои характерни примери от дипломатическата практика на славяни и прабългари, а след това са проследени сведенията в изворите, разкриващи функциите и правомощията на средновековните български пратеничества в периода VII – XIV в. Специален интерес представлява изложението, отнасящо се до състава на мисиите, подбора на участниците в тях и терминологията, с която те се назовават във византийските, западните и българските извори. Констатациите, до които авторът достига в края на главата, са оригинални и са от важно значение за бъдещите проучвания в това научноизследователско поле.

В трета глава, озаглавена „Дипломатически срещи между владетелите“, П. Ангелов поставя в центъра на своите изследователски търсения два основни въпроса, а именно: „при какви обстоятелства се налагало владетелите да се срещат лично, за да водят преговори, и какъв е бил церемониалът при протичането на тези срещи“ (с. 108). Изложението обхваща широк набор от примери от историята на българо-византийските и българо-сръбските отношения от началото на VIII в., когато Тервел (701 – 722) установил близки дипломатически контакти с Юстиниан II (685 – 695; 705 – 711), до XIV в., когато първо Михаил III Шишман (1323 – 1330), а по-късно и Йоан Александър (1331 – 1371) се срещали и преговаряли с Андроник III Палеолог (1328 – 1341). Особено важни и интересни са заключенията на автора относно избора на място за лични срещи между владетелите. П. Ангелов обръща внимание на обстоятелството, че този избор се е определял не само от конкретната военнополитическа обстановка и от естеството на водените преговори, но и от владетелското достойнство на преговарящите партньори. Докато българските владетели и византийските императори винаги са преговаряли на византийска територия, то срещите между българските царе и сръбските крале са ставали в България. „Очевидно – отбелязва авторът, – за това роля играело различието в ранга на отделните владетели. Трябва да се предположи, че независимо от реалното състояние на Византийската империя и действителните ѝ възможности на дипломатическото поле нейните управници продължавали да се придържат към схващането, че императорът е духовен баща на всички останали владетели, които са от „по-нисък“ ранг и управляват по негово благоволение. Това е причината в историята на дипломатическите отношения между България и Византия да не е познат случай императорът да е посещавал българската столица за водене на преговори. По всичко изглежда, че на свой ред, и българските царе се стремели да се придържат към йерархическия принцип в дипломатията спрямо сръбските крале. По владетелско достойнство последните се намирали на по-ниско стъпало, тъй като не притежавали

царска корона. Ето защо в реда на нещата било сръбските крале да посещават българските царе, както сторили Милутин и Владислав, докато обратното би противоречало на традицията“ (с. 131 – 132).

Важната роля на размяната на подаръци като неразделна част от церемониала при осъществяването на дипломатически контакти е разкрита в четвърта глава на книгата. В два поредни параграфа П. Ангелов представя основните аспекти на акта на даряването – на първо място, като задължителен елемент в дипломатическата практика, а след това и като условие за сключване на дипломатическо споразумение. Даването на дарове като подкуп е разгледано в третия параграф на главата, като тук са открити два от най-характерните случаи, в които българската и византийската страна са опитали чрез такива средства да постигнат изгода в конкретна политическа ситуация. Единият от тях се отнася до уреждането на взаимоотношенията между България и Римската църква след решенията на Осмия вселенски събор (869 – 870), когато, както изглежда, епископ Гримоалд Полимартийски е подкупен от българска страна, за да се оттегли доброволно от диоцеза на Българската църква. Вторият случай засяга сключването на Регинския мир през лятото на 1256 г., когато Теодор II Ласкарис (1254 – 1258) дава подкуп на Ростислав Михайлович (ок. 1225 – 1264), за да се съгласи на по-големи териториални отстъпки в полза на Никея. Особено интересна е следващата част от изложението, в която авторът изяснява какво са подарявали и получавали българските владетели. Някои от представените тук сведения за различните видове подаръци, разменяни между преговарящите страни, са прелюбопитни. Важни изводи, свързани с изучаването на темата, са направени и в последния параграф от четвърта глава, който е посветен на смисъла и значението на даряването.

Наред с посочените дотук приноси стойността на книгата се увеличава и поради значителното по обем приложение с подбрани извори за дипломатическата дейност на българската средновековна държава, което до голяма степен улеснява както нейните настоящи читатели, така и бъдещите изследователи, които биха продължили проучванията по тази проблематика.

В обобщение бих изтъкнал, че последната монография на П. Ангелов представлява солидно и образцово изследване на историческите свидетелства, отнасящи се до дипломатическата практика и церемониал в средновековна България. Както по-ранните монографични трудове на автора, така и тази негова книга има основополагащо значение за темата, на която е посветена. Тя за пореден път разкрива пред историческата колегия високия му професионализъм, уменията му да анализира с вещина изворовите данни, да формулира своите наблюдения и заключения с характерната за него систематичност, да построява своята аргументация с убедителност, прецизна точност и яснота.

За голямо съжаление на нашата академична общност по-малко от година след отпечатването на тази книга проф. Петър Ангелов ни напусна завинаги. Наред с този свой важен научен труд той остави в българската медиевистика още десетки ценни изследвания, които му отредиха място сред водещите учени в българската историческа наука в края на XX и началото на XXI век.

ЛИТЕРАТУРА

- АНГЕЛОВ, П., 1981. Военните договори на Първата българска държава. *Военноисторически сборник*, т. 1, с. 54 – 68.
- АНГЕЛОВ, П., 1984. Династичните бракове в Българското средновековие. *Общество и право*, т. 7, с. 31 – 34.
- АНГЕЛОВ, П., 1985. Военните договори на Втората българска държава. *Военноисторически сборник*, т.6, с. 87 – 105.
- АНГЕЛОВ, П., 1987. Българските средновековни пратеничества. *Векове*, т. 2, с. 5 – 17.
- АНГЕЛОВ, П., 1988. *Българската средновековна дипломация*. София: Наука и изкуство.
- АНГЕЛОВ, П., 1995. Ролята на средновековния български владетел в дипломацията. В: *Личността в историческото развитие. Алтернативата в историята*, с. 9 – 15. София: УИ „Св. Климент Охридски“.
- АНГЕЛОВ, П., 2011. *Средновековната българска дипломация*. София: Парадигма.
- АНГЕЛОВ, П., 2024. *Дипломатическа практика и церемониал в средновековна България*. София: Парадигма. ISBN 978-954-326-551-0

REFERENCES

- ANGELOV, P., 1981. Voennite dogovori na Parvata balgarska darzhava. *Voennnoistoricheski sbornik*, vol. 1, pp. 54 – 68.
- ANGELOV, P., 1984. Dinastichnite brakove v Balgarskoto srednovekovie. *Obshtestvo i pravo*, vol. 7, pp. 31 – 34.
- ANGELOV, P., 1985. Voennite dogovori na Vtorata balgarska darzhava. *Voennnoistoricheski sbornik*, vol. 6, pp. 87 – 105.
- ANGELOV, P., 1987. Balgarskite srednovekovni pratenichestva. *Vekove*, vol. 2, pp. 5 – 17.
- ANGELOV, P., 1988. *Balgarskata srednovekovna diplomatsia*. Sofia: Nauka i izkustvo.
- ANGELOV, P., 1995. Rolyata na srednovekovnia balgarski vladetel v diplomatsiyata. V: *Lichnostta v istoricheskoto razvitiie. Alternativata v istoriyata*, pp. 9 – 15. Sofia: Sv. Kliment Ohridski.

ANGELOV, P., 2011. *Srednovekovnata balgarska diplomatsia*. Sofia: Paradigma.

ANGELOV, P., 2024. *Diplomaticheska praktika i tseremonial v srednovekovna Bulgaria*. Sofia: Paradigma. ISBN 978-954-326-551-0.

CONTRIBUTION TO THE RESEARCH OF MEDIEVAL BULGARIAN DIPLOMACY

✉ **Dr. Kiril Gospodinov, Assist. Prof.**
Sofia University “St. Kliment Ohridski”
1504 Sofia, Bulgaria
E-mail: kiril.gospodinov@uni-sofia.bg